

Sociološki aspekti utjecaja razvoda braka na razvoj djeteta

Cmrečnjak, Vida

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:483145>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Vida Cmrečnjak

**SOCIOLOŠKI ASPEKTI UTJECAJA
RAZVODA BRAKA NA RAZVOJ
DJETETA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022. godine

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

VIDA CMREČNJAK

**SOCIOLOŠKI ASPEKTI UTJECAJA
RAZVODA BRAKA NA RAZVOJ
DJETETA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Dario Pavić

Zagreb, 2022. godine

SADRŽAJ

1. UVOD.....	2
2. SOCIOLOŠKE TEORIJE BRAKA, OBITELJI I RAZVODA.....	3
3. O RAZVODU.....	4
3.1. VISOKOKONFLIKTNI RAZVOD.....	5
4. EMOCIONALNE REAKCIJE I FAZE NAKON RAZVODA (KOD DJECE)	6
5. REAKCIJE DJECE NA RAZVOD PREMA DOBI I SPOLU	7
5.1. DO TRI GODINE	7
5.2. OD TRI DO PET GODINA.....	7
5.3. OD ŠEST DO OSAM GODINA	8
5.4. DEVETOGODIŠNJACI I DESETOGODIŠNJACI.....	8
5.5. OD JEDANAEST DO TRINAEST GODINA	9
5.6. OD ČETRINAEST DO SEDAMNAEST GODINA	9
5.7. OD OSAMNAEST GODINA.....	9
6. RAZLIKE IZMEĐU DJECE RASTAVLJENIH I NERASTAVLJENIH RODITELJA 10	
7. PRAVA I OBVEZE DJECE I RODITELJA TIJEKOM I NAKON RAZVODA	11
7.1. PRAVA DJECE.....	11
7.2. PRAVA I OBVEZE RODITELJA	12
8. BRAK DJECE RAZVEDENIH RODITELJA.....	12
9. ZAKLJUČAK.....	13
LITERATURA	14

SAŽETAK

U radu se analizira fenomen razvoda braka i njegov utjecaj na djecu sa sociološkog aspekta. Razvod bi se mogao nazvati popularnim trendom, s obzirom na činjenicu da je sve češća pojava. Postoje tri vrste razvoda: prijateljski razvod, razvod kao sklapanje posla te visokokonfliktni razvod. Visokokonfliktni najviše šteti djetetu, ali i samim roditeljima zbog prečestih konflikata. Dijete prolazi kroz teške faze nakon razvoda, a uz to su emocionalno opterećeni jer se javljaju tuga, bijes i anksioznost te mnoga druga emocionalna stanja. Ipak, djeca drukčije reagiraju ovisno o spolu i dobi. U prosjeku, razvod najteže padne u dobi od jedanaest do trinaest godina jer djeca tada ulaze u pubertet koji ih dodatno zbunjuje i uzrokuje stres. Iako je teško generalizirati, prema istraživanjima postoje razlike između djece razvedenih i nerazvedenih roditelja, a te se razlike odnose na manjak socijalnih vještina kod djece razvedenih roditelja. Također, istraživanja su pokazala da će se djeca razvedenih roditelja prije razvesti nego djeca nerazvedenih. Bitno je da i dijete i roditelji prilikom i nakon razvoda budu upućeni u svoja prava i obveze koji se, uglavnom, tiču redovitog viđanja djeteta i roditelja (ukoliko sudski nije zabranjeno). Razvod je raširena tema istraživana među brojnim znanstvenicima, a neke radnje tijekom razvoda, ali i općenito u obiteljskom odnosu, mogu se pojasniti sociološkim teorijama, poput teorije socijalne razmjene, biheviorističke teorije, teorije privrženosti, teorije bračne kvalitete te teorije otuđenja djeteta od roditelja.

KLJUČNE RIJEČI

Razvod, dijete, aspekti, emocije, prava, obveze, razlike, sociološke teorije

1. UVOD

U ovome završnome radu analizira se razvod braka kao pojava te koje različite posljedice ono može imati na dijete i njegov razvoj. Također, rad će usporediti djecu razvedenih i nerazvedenih roditelja te objasniti pitanje ima li razlike u braku kod ljudi čiji su roditelji razvedeni od onih čiji roditelji nisu. Poseban će se naglasak staviti na jednu vrstu razvoda, a to je viskokonfliktni, s kojim će nas daljnji tekst upoznati.

Stopa razvoda u sve je većem porastu pa je s time i istraženost ove teme velika. Brojni sociolozi, psiholozi i ostali znanstvenici bave se ovim učestalim problemom te pokušavaju

pronaći razloge razvodnog trenda. S obzirom da je primarna socijalizacija, odnosno socijalizacija unutar obitelji, najvažnija za razvoj osobnosti čovjeka, posebice u ranijoj predškolskoj dobi, razvod braka uvelike može utjecati na djetetovu osobnost i ponašanje.

2. SOCIOLOŠKE TEORIJE BRAKA, OBITELJI I RAZVODA

Teoretičar Wyndol Furman smatrao je da je za teoretiziranje braka potrebno ostvariti određene kriterije (Furman, 1984; prema Čudina-Obradović, 2006: 122). Neki od tih kriterija su postojanost velikog broja zasebnih varijabli, proučavanje i na mikro i na makro razini, proučavanje braka kroz dugi period godina (s obzirom da se kvaliteta braka konstantno može mijenjati) (Furman, 1984; prema Čudina-Obradović, 2006: 122).

Teorija socijalne razmjene označava odnos nagrade i troška (kazne) iz kojeg nalazimo profit. Nagrada označava sve ono za što smo spremni stvoriti trošak, a trošak sve ono što nastojimo izbjeći. Može se primijeniti na bračne odnose. Kvaliteta bračnih odnosa mijenja se tijekom vremena. Na početku je kvaliteta visoka, no, ukoliko se ne dogodi određen trošak kako bi se postigla bolja nagrada, odnosno, ako se dogoditi izrazita negativna promjena zbog raznih utjecaja, kvaliteta braka pada (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 122). Primjerice, konstantno svađanje između supružnika označava nisku bračnu kvalitetu, a ukoliko se ne uloži trud u rješavanje razloga konflikta, kvaliteta sve više opada pa može doći i do konačnog razvoda.

Bihevioristička teorija bračne kvalitete slična je teoriji socijalne razmjene, ali isključivo proučava interakciju između partnera (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 123). Pretpostavka je da se partneri zbog različitih osobnosti različito ponašaju, a posebno tijekom svađa, tako da partner partnera tijekom svađe može nagraditi ili kazniti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 123). Primjerice, nagrada u biheviorističkoj teoriji označavala bi davanje komplimenta partneru, a kazna bi označavala davanje negativne kritike.

Teorija prvrženosti pokazuje da je potrebno pružiti ljubav i toplinu djetetu, posebno u prve tri godine djetetova života, kako bi ono steklo privrženost prema roditeljima. Autori navode kako će veću kvalitetu braka ostvariti osobe koje su tijekom djetinjstva ostvarile dovoljnu količinu privrženosti prema roditeljima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006: 123).

Teoriju bračne kvalitete osmislio je Gottman 1993. godine testiranjem varijabli koje slabe bračnu kvalitetu i dovode do razvoda (Čudina-Obradović, 2006: 538). On je uočio razliku

između brakova te ih podijelio na četiri tipa različitih brakova, od kojih prva tri nemaju vjerojatnost razvoda, dok četvrti tip ima. Za četvrti tip braka karakteristična je kaskada prema razvodu (Čudina-Obradović, 2006: 539). On tu kaskadu objašnjava putem tablice u kojoj partneri koji su bili nezadovoljni brakom prilikom prvog ispitivanja, vrlo vjerojatno će biti i prilikom drugog. U tom razdoblju razmišljaju o razvodu, a nakon određenog perioda počinju o tome ozbiljno razmišljati te se fizički odvajaju, a nakon čega se i sudski razvode. Zašto dolazi do konstantnog nezadovoljstva i razmišljanja o razvodu, Gottman je, također, objasnio uz pomoć tablice, odnosno, mentalne mape. Prvo, u odnosu pozitivnih i negativnih partnerskih interakcija dolazi do sve većeg i/ili intenzivnijeg broja negativnih interakcija, tj. sukoba, zbog kojih partneri razmišljaju jesu li zadovoljni u tom odnosu. Opterećenje zbog preispitivanja zadovoljstva dovodi do fizioloških promjena (stres, tuga, bijes, itd.) te preispitivanja ostanka u takvom odnosu. Dolazi do jačih emocionalnih izričaja te do udaljavanja od partnera pri kojima se preispituje smislenost braka. Na kraju vrtloga emocija i promišljanja konačno slijedi razvod.

Otuđenje djeteta od roditelja česti je pojam u literaturama o razvodu. Taj je pojam prvi uveo Richard A. Gardner. Pojam označava poteškoće koje razvijaju djeca zbog svjesnog ili nesvjesnog roditeljeva ponašanja te se očituje u strahu, nepoštivanju i neprijateljstvu prema jednom ili oba roditelja (Hajnić, 2014: 168). Gardner je naveo osam oblika ponašanja koja se javljaju kod otuđenja: kampanja ocrnjivanja (osjećaj mržnje prema roditelju te negiranje nekadašnje ljubavi prema istome), apsurdni razlog odbacivanja roditelja (primjer, mogu ga odbaciti jer mljacka dok jede), nemogućnost razlučivanja jednake vrijednosti oba roditelja (jednog vide kao savršenog i bez mana, dok drugog preziru), „fenomen nezavisnog mislitelja“ (žele donositi odluke sami za sebe i odbacuju mogućnost da je roditelj kojeg preziru utjecao na njihovu odluku), ne pokazivanje grižnje savjesti ili empatije prema roditelju kojeg odbacuju, u sukobima su na strani voljenog roditelja, uvijek se slažu s voljenim roditeljem i onda kada se istinski u sebi ne slažu te odbacuju proširenu obitelj otuđenog roditelja (bake, djedove, stričeve i sl.) (Hajnić, 2014: 169). ovaj se fenomen gotovo isključivo javlja kod razvoda roditelja, a zbog svoje ekstremnosti može dovesti do psihičkog ili fizičkog oboljenja djeteta (Hajnić, 2014: 171).

3. O RAZVODU

Pojam razvod označava raskidanje bračne veze, odnosno, razvrgavanje bračne zajednice zakonskim putem (Hrvatski enciklopedijski rječnik, 2004:135). Često se

upotrebljava i riječ „rastava“ koja označava polazak ljudi u različitim smjerovima (Hrvatski enciklopedijski rječnik, 2004:103), tako da je pravilnije upotrebljavati pojam razvoda u službenom, zakonskom smislu. Razvod se pokreće tužbom jednog bračnog partnera ili prijedlogom oba partnera za sporazumni razvod braka (e-Gradani, 2022).

Sud razvodi brak u tri slučaja: u slučaju utvrđivanja da su bračni odnosi trajno i teško poremećeni, u slučaju da je od prestanka bračne zajednice protekla godina dana te u slučaju da oba bračna partnera zahtijevaju taj razvod (IUS-INFO, 2010). Ukupno postoje tri različita oblika razvoda, a određuju se prema stupnju konflikta. Kod prvog, prijateljskog razvoda, partneri ostaju u prijateljskom odnosu, lako se dogovaraju oko djece, a ponekad i provode zajedničko vrijeme s djecom (Peranić, 2017:6). Kod drugog oblika, razvoda kao oblika sklapanja posla, bivši partneri nemaju prijateljski odnos, ali se ni ne sukobljavaju, već se dogovaraju oko skrbi i ostalih stvari „kao na poslovnom sastanku“ (Peranić, 2017:6). Treći oblik, visokokonfliktni razvod, najviše se istražuje i predstavlja najveći problem, posebice ako bivši supružnici imaju dijete ili djecu (Peranić, 2017:6). On uključuje neprestane svađe i borbe za skrbništvo, a djeca u cijelom sukobu često budu zanemarena zbog roditeljskog fokusa na mržnju jedno prema drugom (Peranić, 2017:6). Takav oblik razvoda sve je češći, kao i razvod općenito.

Ako se usporede podaci iz 2002. godine kada je bilo 4 496 razvedenih (Akrap, 2003:123) i 2018. godine kada je bilo 6 125 razvedenih brakova (Majstorović, 2019:19) u Hrvatskoj, može se zaključiti da je stopa razvoda u porastu. Posebice, ako se uzme u obzir da je u Hrvatskoj na snazi trend masovnog iseljavanja te da je 2002. bilo više stanovnika nego 2018. godine (oko 200 tisuća stanovnika više). Prema podacima o razvodima koji su svake godine u sve većem porastu, stručnjaci tvrde da prosječno svaki treći brak završi razvodom (Majnarić, 2022:100). S obzirom da je sve manje partnera koji se odlučuju za stupanje u brak, a sve više partnera koji se odlučuju za suživot u kohabitaciji, može se tvrditi da stupanj razvoda zaista naglo raste.

3.1. VISOKOKONFLIKTNI RAZVOD

Visokokonfliktni razvod jedna je od tri vrste razvoda te donosi najviše štete djetetu. To je razvod tijekom i nakon kojeg dolazi do čestih konflikata između bivših supružnika. Iako je to individualno i ne može se točno odrediti koja je granica između čestih konflikata i normalne količine konflikata, autorica Johnston navela je nekoliko točaka prema kojima bi se mogao odrediti visokokonfliktni razvod: visoki postotak sudskih parnica između bivših partnera,

nemogućnost ili poteškoće pri komunikaciji o skrbi djece, jedan partner ili oboje bili su vršitelji bilo kakvog oblika nasilja (psihičko, fizičko, seksualno) te su s time nastavili nakon prekida, otuđenje jednog ili oba roditelja (označava vrijeđanje drugog roditelja pred djetetom i nesvjesno udaljšavanje sebe od djeteta) (Johnston, 1994:173). U slučaju visokokonfliktnog razvoda te ostvarivanja nekih od navedenih točaka, potreban je velik broj stručnjaka kako bi roditelji i djeca mogli nastaviti s normalnim životom nakon razvoda (Krmpotić, 2002: 6). Nerijetko su djeca u središtu sukoba između roditelja, a roditelji svjesno ili nesvjesno zanemaruju njihove osjećaje. U takve oblike razvoda može biti uključen i Centar za socijalnu skrb, koji nadzire roditeljski odnos prema djeci te se brine da dijete ne pati. Ukoliko dijete pati, može biti oduzeto iz roditeljskog doma pri čemu roditelji gube skrbništvo.

4. EMOCIONALNE REAKCIJE I FAZE NAKON RAZVODA (KOD DJECE)

Djeca uglavnom prolaze kroz pet faza razvoda, od trenutka spoznaje do prihvaćanja (Čavorić-Gabor, 2007:71). Ta su razdoblja negiranje, ljutnja, nagodba, depresija, prihvaćanje (Čavorić-Gabor, 2007:71). Iako reakcija djeteta na razvod ovisi o brojnim čimbenicima, kao što su dob, spol, temperament i slična obilježja, potrebno je objasniti osnovne emocionalne promjene od kojih će barem jedna zahvatiti svako dijete u procesu razvoda. Prva osnovna reakcija najčešće je šok. Djeca mogu biti svjesna da situacija među roditeljima nije idilična i pritom mogu strahovati od razilaženja, ali kada do tog konkretnog trenutka dođe teško im je vjerovati da se to zaista događa. Nakon toga mogu uslijediti ljutnja i bijes zbog nezadovoljstva da su roditelji tu odluku donijeli bez njega te zbog činjenice da će ga jedan roditelj „napustiti“ kada ode iz zajedničkog doma. Potrebno je da dijete jasno iznosi svoju ljutnju, kako ona ne bi prerasla u agresiju (Badurina, 2017:23). Čak 30 % djece podliježe agresivnom ponašanju prilikom razvoda (Čavorić-Gabor, 2007:72). Pri tome, agresivno i neposlušno se ponašaju zbog velikog osjećaja straha. U to spadaju strah od napuštanja, osjećaj usamljenosti i odbačenosti, no i neke jače mentalne tegobe, kao što su anksioznost, napadaji panike i depresija. Uz veliki osjećaj tuge, ljutnje, zabrinutosti, krivnje i slično, nakon određenog dužeg perioda, dijete će osjetiti olakšanje, posebice ako je u pitanju bio visokokonfliktni razvod te obitelj u kojoj se nije osjećalo ugodno. Nakon što dijete shvati da je novo razdoblje zapravo lagodnije i ljepše razdoblje, nerijetko će biti zahvalno roditeljima što nisu ostali zajedno (Badurina, 2017:24).

5. REAKCIJE DJECE NA RAZVOD PREMA DOBI I SPOLU

Usporedno s time da se ljudi u različitoj dobi drukčije ponašaju i imaju drukčije stavove, razmišljanja, isto tako njihova reakcija na razvod ovisi u kojoj dobi se nalaze kada im se roditelji rastaju, a nerijetko postoje i razlike između reakcija djevojčica i reakcija dječaka. Poznato je da djevojčice sazrijevaju ranije nego dječaci te su im time reakcije drukčije. Također, često se uči da je kod djevojčica više prihvaćeno pokazivati emocije nego kod dječaka pa postoji mogućnost da će djevojčicama biti lakše, s obzirom da će moći pokazati svoju tugu i bijes (Wallerstein i Blakeslee, 2006:34).

5.1. DO TRI GODINE

Iako je razumljivo da dijete, posebice prvorodeno, donosi veliku radost u obitelj i jačanje ljubavi između partnera, ne mora nužno biti tako. Novorođenče može predstavljati suparnika te osobu zbog koje se brak može raspasti, ukoliko roditelji ne osiguravaju dovoljno vremena da se, uz bebu, posvete jedno drugome. S obzirom da je fokus oba partnera na djetetu, supružnici mogu stvoriti nesvjestan osjećaj ljubomore te zbog toga ulaziti u sukobe. Ukratko, poželjno je da partneri ne zaborave jedno na drugo. Ukoliko dolazi do čestog sukoba, na kraju i razvoda, dijete u toj dobi izuzetno je osjetljivo na sukobe. Iako ne govori u prosjeku prvih godinu dana, ono već s navršениh dva mjeseca ima sposobnost oponašanja izraza lica odraslih. Svoju zabrinutost i tugu zbog sukoba koji se događa oko njega izražava plakanjem, odbijanjem dojke ili bočice, ne spavanjem, a kad malo naraste ljuljanjem na stolici, lupanjem glavom o zid ili držanjem za majčinu ili očevu nogu (Wallerstein i Blakeslee, 2006:35). Ako je po prirodi veselo i razigrano dijete, postoji mogućnost da na njega razvod neće pretjerano utjecati, no, uglavnom su posljedice na dijete izražene s obzirom da su mu u tom razdoblju roditelji najveća sigurnost te se u tom stadiju formiraju temelji o našem doživljaju ljudi i svijeta.

5.2. OD TRI DO PET GODINA

Djeca u dobi od tri do pet godina shvaćaju roditelje kao kakve superjunake koji mogu izliječiti njihovu ozlijedu, koji im donose hranu kada su gladni i piće kada su žedni, koji im pričaju priče kako bi lakše zaspali i slično. Razvod može poljuljati sve navike na koje su naučeni, a prva reakcija je strah. Nerijetko se osjećaju ostavljeno od strane roditelja koji više ne živi s njima, a ponekad smatraju da su oni razlog razvoda. Nisu dovoljno zreli da bi logički razmišljali kako je nemoguće da je razvod nastao zbog njih. Konstantno žive u strahu da će ih

i drugi roditelj napustiti, tj. da će i drugi roditelj tako nestati iz njihovog doma kao što je prvi roditelj. Mala djeca pate više nego starija jer je malo načina na koje ih se može utješiti te ne razumiju da razvod ne znači nužno trajno napuštanje (Wallerstein i Blakeslee, 2006:41).

5.3. OD ŠEST DO OSAM GODINA

Dijete staro šest, sedam ili osam godina živi u dva svijeta, jedan kod kuće, a drugi u školi gdje se druži s prijateljima (Wallerstein i Blakeslee, 2006:49). U ovom razdoblju više ne vidi roditelje kao superjunake koji mogu kontrolirati svijet, ali i dalje mogu kriviti sami sebe za razvod jer nisu još dovoljno intelektualno razvijeni. S obzirom da pola dana provede s prijateljima, razvodom mogu postati nesigurni u prijateljskim odnosima te se mogu početi povlačiti u sebe i vratiti na razvojni stupanj mlađeg djeteta, tako da se ponovno može pojaviti mokrenje u krevet ili sisanje palca (Wallerstein i Blakeslee, 2006:49). Usred razvoda znaju popustiti u školi zbog prevelike zabrinutosti.

5.4. DEVETOGODIŠNJACI I DESETOGODIŠNJACI

Djeca od devet i deset godina sve se više udaljavaju od kuće da bi se družili s vršnjacima. Sposobna su protumačiti da sukobi roditelja mogu dovesti do razvoda te znaju prepoznati tko je od roditelja nešto krivo napravio, ako je. Njihova reakcija na razvod više nije toliko strah da se o njima više nitko neće brinuti, već strah od promjena u svakodnevnom životu. Zbog toga, njihov obrambeni mehanizam je bijes. Taj se bijes može iskazati u školi ili na igralištu u okviru devijantnog ponašanja, kao što je na primjer krađa tuđe igračke (Wallerstein i Blakeslee, 2006:59). Iako se mogu loše ponašati prema prijateljima, time iskazuju ljutnju prema roditeljima. Često je moguće da se dijete na određen način uroti zajedno s jednim roditeljem protiv drugog, najčešće onog koji odlazi od kuće. No, iako je bijes njihova prvenstvena reakcija, s obzirom da razumiju da je došlo do razvoda, mogu postati izričito empatični i brižni prema roditeljima. Shvaćaju njihovu zabrinutost i trude se biti nježni kako ih ne bi dodatno povrijedili. Njihov strah od razvoda je povezan sa strahom da će izgubiti strukturu obitelji koja ih štiti (Wallerstein i Blakeslee, 2006:62).

5.5. OD JEDANAEST DO TRINAEST GODINA

Djeca koja polako ulaze u pubertet mogu imati bilo kakvu nepredvidivu reakciju na saznanje o razvodu. Mogu jasno davati znakove panike i uznemirenosti, a mogu se ponašati i u potpunosti nezainteresirano. U toj dobi „nije popularno“ pokazivati osjećaje pa se mogu činiti da ih činjanica o razvodu ne dira, ali zasigurno je da će ih na neki način to pogoditi. Stručnjakinje Wallerstein i Blakeslee smatraju da je ova dob najopasnija za dijete da prolazi kroz razvod (Wallerstein i Blakeslee, 2006:69). S obzirom da će vrlo rijetko otvoreno pokazati svoju zabrinutost, podležni su rizičnom i buntovnom ponašanju, kao što su bježanje od kuće, prerano korištenje duhanskih proizvoda i alkoholnih pića, upuštanje u seksualne odnose bez zaštite i slično. Njihova sposobnost zanižavanja osjećaja, može ih dovesti do potpuno suprotne reakcije od buntovnog ponašanja, a to je poricanje da se dogodila bilo kakva promjena u njihovom životu. Još nisu spremna ostaviti djetinjstvo za sobom, iako se žele ponašati odraslo. Zbog toga reakcije na razvod mogu biti raznolike.

5.6. OD ČETRINAEST DO SEDAMNAEST GODINA

Tinejdžeri su dovoljno svjesni da situacija između njihovih roditelja nije povoljna pa nisu toliko šokirani razvodom kao mlađa djeca. U ovoj dobi zaokupirani su ljubavnim problemima i prijateljskim odnosima, tako da nemaju neke pretjerano burne reakcije. No, to ne znači da nisu pogođeni. S obzirom da imaju snažne ljubavne maštarije, strahuju da se tako što ne dogodi i njima, a razvod smatraju velikim životnim neuspjehom. Tinejdžeri mogu uvelike pomoći svojim roditeljima, dovoljno su zreli da brinu o kućanskim poslovima i pruže emocionalnu potporu. No, kao i kod mlađe djece u dobi od jedanaest do trinaest godina, mogu skrenuti u posve drugi negativniji pravac. Istraživanja pokazuju da djeca rastavljenih roditelja češće markiraju, piju alkohol, zlouporabljaju drogu, seksualno su aktivniji, a djevojčice rastavljenih roditelja podložnije su neželjenoj trudnoći nego one čiji su roditelji zajedno (Wallerstein i Blakeslee, 2006:81). Zbog toga je važno da roditelji, iako svjesni da im je dijete već „veliko“, ne zanemare dijete i činjenicu da još uvijek moraju raditi na odgoju i sudjelovati u njegovom životu.

5.7. OD OSAMNAEST GODINA

Sve je više roditelja koji čekaju da im djeca napune osamaest godina ili da odrastu kako bi se razveli (Wallerstein i Blakeslee, 2006:89). Smatraju da su kao djeca premladi da shvate neke

stvari, no čestim sukobljavanjem kroz život djeteta mogu ga itekako oštetiti, a njihovo će dijete imati reakciju na razvod čak i kada naraste, ponekad i snažnu. Neki roditelji shvate da im je brak bezličan tek kada dijete odseli jer tada shvate da im je to bila jedina zajednička preokupacija. Kao što brak može propasti dolaskom djeteta, isto tako može i njegovim odlaskom. Adolescenti su, kao i tinejdžeri, zabrinuti za svoju budućnost po pitanju ljubavi. Ako ne žive više s roditeljima, njihova prva reakcija može biti odlazak kući i pokušaj rješavanja razvodne situacije. Nerijetko će jednog od roditelja kriviti, dok će se drugom prikloniti (Wallerstein i Blakeslee, 2006:91).

6. RAZLIKE IZMEĐU DJECE RASTAVLJENIH I NERASTAVLJENIH RODITELJA

Velik dio studija o konkretnim razlikama između djece rastavljenih i nerastavljenih roditelja istraživao je američki sociolog Paul Amato. Poznato je njegovo veliko istraživanje, provedeno zajedno s filozofom Keithom, napravljeno meta analizom 92 studije. U sklopu toga, ustvrdili su da djeca rastavljenih roditelja imaju nižu razinu dobrobiti, podrazumijevajući pritom razinu općeg zdravlja, sreće, sigurnosti, napretka i slično (Amato i Keith, 1991; prema Fereža, 2015:4). Smanjenu dobrobit stručnjaci objašnjavaju manjkom socijalnih sposobnosti da steknu velik krug prijatelja te tako zbog manjka prijatelja im nedostaje potpore, a time se smanjuje razina sreće, mentalnog zdravlja i osjećaja sigurnosti (Breen i Crosbie-Burnett, 1993; prema Fereža, 2015:5). Također, djeca rastavljenih roditelja sklonija su nalaziti se u određenim problemima, kao što su loše ocjene i lošiji uspjesi na fakultetu, problematično i buntovno ponašanje, niže samopouzdanje, više teškoća sa stvaranjem bliskih odnosa u ljubavnom i prijateljskom smislu, ali i prema roditeljima (Amato, 1994; prema Fereža, 2015:4). Nešto godina kasnije, Amatovo istraživanje iz 2000. godine pokazuje da je djeci rastavljenih roditelja duplo teže uklopiti se u društvo te da uvelike strahuju od odbacivanja u društvu, a da se najčešće sprijateljuju sa sličnima sebi, onima koji su također povučeni. Hawkins i Fackrell 2009. godine objasnili su manjak socijalnih vještina kod djece rastavljenih roditelja s činjenicom da zbog problema kod kuće nikada nisu naučili surađivati i pregovarati s drugima. Amatovo istraživanje iz 2007. godine, zajedno sa Sobolewskijem, pokazalo je da dijete koje potječe iz obitelji rastavljenih roditelja ima veliku šansu da bude blisko samo s jednim roditeljem ili čak ni jednim. Djeca čije su obitelji skladne s manjka izloženosti konfliktima, u odrasloj dobi nastavljaju s bliskošću prema oba roditelja. Čak 70 % djece čiji roditelji nisu rastavljeni izjavilo je da je blisko s ocem, dok kod rastavljenih samo jedna trećina smatra isto (Fereža, 2015:6).

Što se tiče obrazovanja, skoro duplo veća je vjerojatnost da će od srednje škole odustati dijete rastavljenih, nego dijete nerastavljenih roditelja (Fereža, 2015:8). Fakultet je veća vjerojatnost da će ga završiti dijete iz nerastavljene roditeljske obitelji (Fereža, 2015:8).

S druge strane, bitno je uočiti da se problemi u razvoju, socijalnim vještinama s vršnjacima, obrazovnim uspjesima i slično mogu dogoditi i kod djece koja potječu od roditelja koji su još uvijek zajedno te kod općenito mirne i rijetko konfliktne obitelji. Isto tako, djeca rastavljenih roditelja mogu imati sve vještine i osobine koje se smatraju standardima. Pryor i Rodgers uspoređivali su djecu rastavljenih i nerastavljenih roditelja te prema njihovim rezultatima djeca rastavljenih roditelja u ničemu ne odstupaju od djece nerastavljenih (Pryon i Rodger, 2001; prema Fereža, 2015:4).

7. PRAVA I OBVEZE DJECE I RODITELJA TIJEKOM I NAKON RAZVODA

Iako je razvod stresno razdoblje i za roditelje i za njihovu djecu, tijekom i nakon procesa zaštićeni su određenim pravima. Nerijetko su roditelji u strahu da neće moći vidati svoje dijete, no, ako ne stvaraju nikakve zakonske probleme niti su upitni po pitanju morala, ovisnosti i ostalih stvari, takvo što se ne može dogoditi.

7.1. PRAVA DJECE

Razvod braka za dijete ne označava samo kraj življenja s oba roditelja, već se uz to nižu brojne promjene u rutini na koje je dijete naviknuto. Dijete se mora brzo prilagoditi novom načinu života, a s obzirom da to nije lako, razvod je za njih izričito bolno iskustvo. Zbog toga je važno da dijete prilikom događanja razvoda, bude upućeno u sva prava koja pri tom posjeduje. Prema Obiteljskom zakonu (čl. 89. st. 5.), dijete ima pravo znati sve okolnosti oko razvoda, ima pravo dobiti savjet od određenih nadležnih institucija te smije izraziti svoje mišljenje bez obzira na to koliko godina ono imalo. Djetetovo mišljenje može biti suprotno od onoga što je za njega bolje, ipak, važnija je djetetova dobrobit, posebice jer njegovo mišljenje može nastati roditeljskom manipulacijom i iskrivljavanjem istine. Također, dijete mora biti upoznato s tim koliko vremena će provoditi s roditeljem s kojim ne živi. Posebice je bitno da ta odluka bude točno negdje naznačena, s obzirom da roditelji nakon razvoda mogu imati problema s postizanjem dogovora. Dijete ima jednako pravo na skrb i od strane majke i oca (Obiteljski zakon, čl. 84.), osim ako je jednom roditelju zakonski oduzeta skrb ili je umro

(Osmak-Franjić, 2007:3). Ukoliko je drugi roditelj i dalje njegov skrbnik, dijete od strane tog roditelja ima pravo na uzdržavanje. Pod uzdržavanje podrazumijeva se novčana potpora koji roditelj koji više ne živi s djetetom uplaćuje drugom roditelju. Ministarstvo pravosuđa procjenjuje koliko je mjesečno potrebno, a 2007. godine prosječna alimentacija za predškolsko dijete iznosila je 1500 kuna, dok je za školsko iznosila 1700 kuna (Osmak-Franjić, 2007:4). Sva jednaka prava imaju i djeca koja potječu iz izvanbračnih zajednica, nakon prekida istih (Osmak-Franjić, 2007:4).

7.2. PRAVA I OBVEZE RODITELJA

Jednako kao što dijete ima pravo na viđanje oba roditelja, pravo i obaveza roditelja je viđati dijete (osim ako je sud odlučio drukčije). Za roditelja koji živi s djetetom obveza je osigurati uvjete za redovite susrete s drugim roditeljem, dok je dužnost drugog roditeljima redovito i kontinuirano viđati to dijete (Osmak-Franjić, 2007:3). Osim što je potrebno da se viđa s njime, poželjno je da bude i uključen u događaje i sva zbivanja u djetetovom životu, primjerice, odlaske na školske predstave, vođenje doktoru, upoznatost s djetetovim prijateljskim odnosima i slično. Poželjno je, iako nije uvijek moguće, da roditelji postižu dogovore o tim susretima te da ostanu razumni. Pri razumu podrazumijeva se nezabranjivanje viđanja s drugim roditeljem, neobezvrjeđivanje i ocrnjavanje drugog roditelja pred djetetom, ne nabijanje osjećaja krivnje kada dijete želi provesti vrijeme s drugim roditeljem itd. Uz to, važno je da roditelj iskreno uputi dijete u sve promjene koje će se razvodom dogoditi. Razvodom dolazi ne samo do prestanka druženja s jednim roditeljem, nego i do mogućnosti promjene mjesta stanovanja, promjene vrtića ili škole te, na kraju krajeva, potpune promjene načina života (Osmak-Franjić, 2007:4).

8. BRAK DJECE RAZVEDENIH RODITELJA

Pero Aračić u svom je članku „Djeca iz rastavljenih brakova i obitelji: njihova opterećenja i njihovi brakovi i obitelji“ govorio o nekoliko vlastitih, ali i tuđih, istraživanja koji su povezani s brakom ljudi koji dolaze iz rastavljenih obitelji. Naveo je Mannheimsku studiju o rastavi (*Mannheimer Scheidungsstudie*) u sklopu koje je anketirano 5020 osoba (Aračić, 2014: 243). Ta je studija pokazala da se u prvih pet godina braka rastane 25 % parova kod kojih je barem jedan od roditelja razveden (Aračić, 2014: 244). S druge strane, stabilan brak u prvih pet godina prijavljuje 90 % parova koji ne potječu iz razvedene obitelji (Aračić, 2014: 244).

Prema tim rezultatima, zaključno je da u prosjeku veću šansu za propali brak imaju osobe koje potječu iz razvedenih obitelji. Aračić navodi dva objašnjenja ove pojave. Jedno od njih je da je sklonost razvodu gen koji se naslijeđuje, no, s obzirom da je to nemoguće, drugo objašnjenje je logičnije. Ono tumači razvod kao „obiteljsku kulturu“, prema kojoj je razvod normalna pojava kojom se rješavaju nesuglasice između partnera (Aračić, 2014:244).

9. ZAKLJUČAK

Razvod braka može predstaviti najgori i najstresniji događaj u životu i roditelja, ali i djece, posebice ako je u pitanju visokokonfliktni razvod. Roditelji u tom postupku ili uopće ne razmišljaju o posljedicama za dijete ili pretjerano razmišljaju, pri čemu, također, rade štetu (kada čekaju da dijete odraste ili iseli iz zajedničkog doma kako bi razvod „lakše podnio“). Ne samo roditelji, za dobrobit djeteta koje prolazi kroz razvod važan je i ostatak obitelji, prijatelji i ostale osobe s kojima je u doticaju. Ukoliko je između roditelja i djeteta ostvarena pravilna komunikacija puna ljubavi, razvod može označiti bolje razdoblje i olakšanje u novom životu.

LITERATURA

AKRAP, Anđelko, „Činitelji kretanja broja sklopljenih brakova u Hrvatskoj od 1961. do 2002. godine“, Ekonomski fakultet, Zagreb, (2003.), 121.-144.

ANIĆ V, BROZOVIĆ RONČEVIĆ D., GOLDSTEIN I., GOLDSTEIN S., JOJIĆ LJ., MATASOVIĆ R., PRANJKOVIĆ I., *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber d.o.o., Zagreb, 2004.

Anonymus (2010), IUS-INFO [Internet], raspoloživo na: <<https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/5787.html>> [05.09.2022.]

ARAČIĆ, Pero, „Djeca iz rastavljenih brakova i obitelji: njihova opterećenja i njihovi brakovi i obitelji“ (<<https://hrcak.srce.hr/file/208426>>, zadnji pristup 5. rujna 2022.)

BADURINA, Sara, „Utjecaj rastave braka na dijete“ (<<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A1900/datastream/PDF/view>>, zadnji pristup 5. rujna 2022.)

ČAVAROVIĆ-GABOR, Branka, „Razvod braka roditelja i simptomi traume kod djece“, Dom Grada Zagreba za psihički bolesne odrasle osobe „Sveta Rita“, Velika Gorica, (2007.), 69.-91.

E – Građani (nepoznata godina), (<<https://gov.hr/hr/razvod-braka/690>>, zadnji pristup 5. rujna 2022.)

FEREŽA, Tena, „Dobrobit djece rastavljenih roditelja“ (<<https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos:97/preview>>, zadnji pristup 5. rujna 2022.)

HAJNIĆ, Ljubica, „Sindrom otuđenja od roditelja“ (<<https://hrcak.srce.hr/file/189037>>, zadnji pristup 5. rujna 2022.)

JOHNSTON, Janet „High-conflict divorce. Future of Children“, Princeton University, (1994.) 165.–182.

KRMPOTIĆ, Antonija, „Visokokonfliktni razvod i roditeljska manipulacija djecom“ (<<https://repozitorij.pravo.unizg.hr/en/islandora/object/pravo%3A4457/datastream/PDF/view>>, zadnji pristup 5. rujna 2022.)

MAJNARIĆ, Ines, „Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom“, Centar za socijalnu skrb Rijeka, (2022.), 99.-123.

MAJSTOROVIĆ, Ivan, „Demografski aspekt promjene obitelji i braka u Hrvatskoj“, Geografski horizont, (2019.), 17.-36.

Obiteljski zakon, (2022.). [Internet], <raspoloživo na: <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>>, [05.09.2022.]

OSMAK-FRANJIĆ, Davorka, „Prava djece tijekom i nakon razvoda“ (<<https://hrcak.srce.hr/file/261054>>, zadnji pristup 5. rujna 2022.).

WALLERSTEIN, Judith i BLAKESLEE, Sandra, *A što s djecom? Odgoj djece prije, za vrijeme i nakon razvoda*, Planetopija, Zagreb, 2006.